

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

De Cogitatione, ac scriptione. cap. 16.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

videri volunt, loquendo quæ Dei sunt, cum ipsi mali sint, sed hoc loco duplicem cautelam velim adhiberi. Primo, vt neque se socordia dedant, omittentes studium sanctorum Patrum, & scripturæ, atque vtilium librorum, ex quibus nemo est tam infelicitis ingenij, quin multa possit colligere, quæ autem quifque proprio studio consequitur ea maiori efficacia proferre solet, quam aliena. Secundo qui aliena concione vtitur, ita eam perfectè contempletur, & possideat, vt tanquam suam, & e suo natam ingenio ad alios referat, ac videatur author potius quam actor.

De Cogitatione ac scriptione . Cap. XVI.

Quarto loco occurrit Cogitatio, quæ non est aliud, quam mentis commentatio, cum secum animus versat, vel quæ legit, & audiuit, vel quæ ipse noua suo ingenio cudit. Qui multum in studijs, & concionibus volunt proficere, multi sint in commentatione, hæc est enim veluti calor naturalis stomachi, cibum in aliti naturam conuertens. Habet & peculiarem commoditatem cogitatio, quæ exercitationibus alijs non adest; Nam lectioni auditionique, & scriptioni, non semper locus, aut tempus suppetit. Cogitatio vbique, ac semper in promptu est in ipsis noctis tenebris, cum intermissus est somnus exerceri potest. Inter negotia & actus diurnos inuenit sibi aliquid vacui, nec excluditur à mensa, & ambulatione in qua sæpè etiam incitatur. Nec pauci more Peripatetico idest inter deambulationes multa commentantur egregiè, & hoc modo paraturi concionem, & inueniunt, & inuenta disponunt, elocutionemque, & verba adhibent, vt nihil præter manum desit. Freti etiam, quidam memoria scribere non curant, sed nisi memoria excelat, magnus est cogitandi labor; Nam memoriam multum scriptio adiunat, & ipsam item cogitationem, cui multum adiumenti consuetudo dabit. Non enim statim ad hanc vim cogitandi quiuis poterit peruenire: Primo calamus exercendus, tum assumendus cogitationis vsus moderatè initio, vt pauca primum animo complectamur, deinde agenda paulatim, eoque nonnullos peruenisse docet Cic. vt quæ cogitauerint, ad verbum in agendo retulerint. Id autem neque concionatoribus nouis audendum est, neque ijs qui memoriæ felicitate non gaudent.

Scriptioem, inter ea quæ ad rectè dicendum viam aperiunt
maxi-

Scriptio quæ
tum iuuat.

Cic. 1. de Orat. maximè laudat Crassus, vbi etiam triplicem eius vtilitatem explicat, & stylum vocat effectorem optimum, & dicendi magistrum. Sunt autem hac in re tria Oratorum, seu Concionatorum genera. Aliqui ex tempore dicere contendunt; Nonnulli, quæ dicturi sunt, prius cogitant apud se, & tacita commentatione mentis inveniunt, disponunt, elocutione vestiunt, etiam si nihil scripto mandent. Alij præterea scriptionem adhibent, & calami industriam. Primum genus meritò à viris grauibus reprehenditur, & Fabio videtur, id esse in multis peruersa ambitio, vt eruditi alijs videantur, quod ex improbitate dicere possint, qui (vt verbis vtar eiusdem) dum stultis eruditi videri volunt, stulti eruditius videntur.] Et planè magnum esse discrimen inter eos Oratores, qui ex tempore loquuntur, & eos, qui prius calamo diligenter exornant, quæ dicturi sunt, satis patet, sicut Terra (ait Fabius) altè defossa generandis, alendisque seminibus fecundior est, sic quæ prius adhibito scribendi labore, elaborata sunt, in auditore ad optimam frugem excrescunt; Quidam etsi non scribunt, cogitant tamen diu, multumque antequam dicant, sed placet hic Crassi iudicium

Quint. lib. 10. c. 7.

1. de Orat.

in medium asserre. Quantum (inquit) subitam orationem, ac fortuitam, cogitatio, & commentatio vincit, tantum commentationem assidua scriptio, ac diligens superabit. Habet autem inter ceteras vtilitates, quas eo loco Tullius refert, scriptio & hanc, vt habeat paratas opes, quasi in quodam sanctiore arario reconditas, quas ad vsus quoque subitos, cum res exigat, proferre queat. Nam sæpè incidunt tempora, cum opus sit concionem habere extemporaneam, nec vllum adit cogitandi, nedum scribendi spatium, tunc non cogetur imperatus dicere, qui depromere e suo codice quidpiam possit, quod antea per otium seposuerit.

Scribendi modus.

Quantum verò ad scribendi modum, ac diligentiam pertinet optimum illud præceptum ipsorum Rhetorum erit, vt initio nimirum assuescant Tyrones in hac facultate cum aliqua mora, & sollicitudine id præstare, ac fugiendam esse intelligant celeritatem, quam vsus deinde asseret, nam citò scribendo non fit, vt benè scribatur: benè autem scribendo fiet, vt cito. Duplex etiam notari potest in hac re quorundam vitium. Vnum eorum, quibus omnia sua placent, quodque statim occurrit illi statim probant. eorum alterum, quibus nihil placet rerum suarum, nec est facillè dicere, vtros credamus validius peccare illosne, an hos? scriptionem primam debet sequi, ac perficere.

Duplex vitium in scribendo.

cere seuerius adhibita emendatione iudicium : semper enim secundæ cogitationes meliores: Hæc autem emendatio non esset continuo adhibenda, sed expectandum aliquantum temporis spatium, dum scriptionis calor, & impetus deferueat, vt ad recognitionem tanquam ad alienum opus mentè tranquilla, se referat. Nam si statim recolantur, periculum est, ne tanquã recentés fatus nobis blandiantur. In emendatione emineat animus, totumque, ac partes singulas circumspeciat: adijciat quãdam vbi opus est, nonnulla detrahat, alia mutet, confusa digerat, attollat humilia, tumida exacuat, dissoluta cõponat. Quibus etiam in rebus scriptio sit exercenda Rhetores prudẽter ostendunt, non deerunt Tyroni nostro, vbi se exercere vulerit variæ materiæ in diuersis concionum generibus, de quibus inferius agemus. Non deerunt theses, & hypotheses, non sententiæ, locique communes, amplificationes ad persuadendum, & varios animorum motus ciendos.

An scribenda ad verbum concio. Cap. XVII.

COeterum de concionibus ipsis quas publicè quisque habiturus est, dubitavi per sepe vtile ne esset Tyronibus totas ad verbum, vt habendæ sunt, scribere. Nam quamuis Rhetores hoc in dubium minimè vocent quin etiam maximè hoc præceptum scribendi commendent, vt dictum est, tamen dubitandi rationem peculiarem, vsus magister rerum omnium optimus fecit: Animaduerti enim quosdam ex his qui diligenter scriberent, quicquid erant dicturi maximo artificio, & nitore verborum orationem numerosam pertexere, & figuris illuminare, cum hæc pro suggestu proferrent, frigidus videri, & aridos, præsertim quod ita pronunciarent vt scripserant, ob id enim operosè stylū exercent, alioqui quorsum ille labor? granè ipsemet Concionatorem audiui, qui dum inueheretur in vitia ita præscriptis verbis, atque compositis utebatur, vt palam quicuis intelligeret opus elaboratum, ac factum, Id autem non frigidam modo reddebat obiurgationem, sed penitus eneruatam, & inutilem, dum populus magis verba quam res attenderet, quid autem absurdius quam dum animi negotium agitur, ludere, & dum suã peccatori turpitudinem velis ingerere, tuum ostentare ingenium? cum debes ferire cor, auriculas de mulcere? inferius autem apertè ostendemus cõcionatoris orationem non magna egere compositione, nec exquisito nitore

In eos quia
verbum reci-
tant quæ scri-
pserunt.

ver-